

székhelyű Gutenberg Gesellschaftnak, illetve a Society for the History of Authorship, Reading and Publishingnek. 2014-ben megindult a digitalizálási tevékenység is. A Téka igyekszik a könyv népszerűsítést is elősegíteni udvari rendezvényeivel. Másik fontos programja a Beszélő könyvek sorozat, amelynek keretében kéthavonta tartanak beszélgetéseket könyvtörténeti szempontból fontos művekről.

A Nemzeti Kisebbségkutató Intézetnek a *Kisebbségek elleni állami erőszak* programja mindazokat a történelmi ese-

ményeket kutatja, amelyek során az állam erőszakos eszközökkel a kisebbségek fizikai megsemmisítésére törekedett. Jelenleg a Szekuritáté Irattárát Tanulmányozó Országos Bizottsággal együttműködve folyik a nemzeti kisebbségekre vonatkozó aktacsomók beazonosítása, leltározása és rendszerezése. A *romániai nemzeti kisebbségek 1989 utáni önszerveződésének dokumentálása* nevű program célja kisebbségi kronológiák összeállítása és dokumentációs anyag gyűjtése.

Lőrincz Anna

„KÉPLETESEN” A SIKERRŐL

Barabási Albert-László: *A képlet. A siker egyetlen törvényei*

■ Barabási Albert-László már a 2002-ben kiadott *Linked: The New Science of Networks* című, magyarra is hamar lefordított¹ könyvével robbant be a tudomány-népszerűsítés doméniumába. A karcfalvi származású fizikus ezen első, a nagyközönséget megcélzó – és ugyanakkor tudományos szempontból rigorózus – könyve nem futott be akkora ívet, mint, mondjuk, Stephen Hawkingnak *A Brief History of Time* című,² a világegyetem keletkezésének rejtélyeit körüljáró, elképesztően sikeres alkotása,³ de bevezette a globális köztudatba – tehát elképesztően sikeressé tette – Barabásit.

Az erős megalapozottságú, mégis tömegeknek szánt tudomány-népszerűsítés területének szövegeit lajstromozván azonban visszaléphetünk akár Homéroszig is, ahol (már-már iparinak is nevezhető léptékű) fémmegmunkálási stratégiákról is olvashatunk, ha nem is alapos értekezéseket, de legalábbis *mitizáló tájékoztatást* a tevékenység jellegéről, fontosságáról és területeiről,⁴ viszont az első, valóban tudománydisszemináló, nagy hatású nyugati kezdeményezésig előre kell jönnünk az időben egészen Diderot és d’Alembert 1751-től kiadott *Encyclopédie*-ájáig, amely sikeresen karolta fel Ephraim Chambers 1728-tól megjelenő *Cyclopaediájának*

alapelveit, és juttatott el rendszerezett tudományos tájékoztatást a nyugati típusú civilizációk számára.

A tudomány-népszerűsítés jóval több, mint az amúgy negatív áthallásokkal is rendelkező „népnevelés”, inkább úgy tudnánk körülírni, mint a világ önmaga működéséről szóló beszédének azt a fejezetét, amely legitimitását az olyan referenciák használatából, illetve bevezetéséből nyeri, amelyek nemcsak az ideológiák és különböző kulturális kondicionáltságok által „kontaminált” vélemények számára mutatkoznak meg igaznak, hanem minden típusú tájékozódás számára analóg módon tárulnak fel.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy minden tudomány-népszerűsítő tájékoztatás eléri a célját, vagyis széles tömegekhez juttat el új konceptusokat a világ működéséről – azaz: *nem lesz minden tudomány-népszerűsítés sikeres* –, de elegendő a fentebb idézett példák mellé bevenni például Isaac Asimov tudomány-népszerűsítő munkásságát,⁵ Carl Sagannak a televízió – a korban – új médiumában történő látványos felfutását⁶ ahhoz, hogy megállapítsuk, az illetén diskurzus, amennyiben új referenciákkal közelít meg amúgy még nem teljesen megoldott, de nagyobb tömegeket érintő

problémákat, akkor tulajdonképpen *siker-re ítéltetett*.

Amennyiben Barabási *A képlet* című könyvének kell megkeresnünk a diskurzív analógiát, valahol Michio Kaku⁷ és követői-utánzóí körül kell körülnézünk, hiszen, Asimov nyomán, ők voltak azok, akik absztrakt, közvetlenül nem észlelhető, nem megtapasztalható, ámbár életünkre kétségtelen hatással bíró jelenségeket ismertettek és elemeztek olyan alaposággal és olyan szóhasználattal, illetve vonatkozási rendszerekkel, amelyek nemcsak szűk tudóskörök számára ismert referenciákat használnak. Azonban Barabásit elkülöníti ezektől az, hogy absztrakciói, utalásai a mai – legfőképp – társadalmi történések funkcionális aspektusait szedik szét és rakják úgy össze, hogy azok új korrelációkat mutassanak meg az amúgy már meglehetősen idők óta létező történet-sorozatokban, amelyeket mind ez idáig ilyen szempontokból nem vizsgáltak.

Elképzelhető, hogy Barabási nagyközönségnek szánt könyvei nem tudják lefedni az összes „finom” vonatkozást, különleges esetet, amelyeket a könyvek alapjául szolgáló kutatások felderítettek, de valószínű, hogy metonimikusan tartalmaznak azokra az aspektusokra történő utalásokat is (kifejtés nélkül), amelyek kizárólag a szakavatottaknak hozzáférhető tudományos cikkekben jelentek meg, így teljes értékű, monografikus művekként tekinthetünk rájuk. Sőt: az eddig megjelent három volumen, a már említett *Behálózva*, a 2010-es *Villanások*⁸ és a *sofisztant* „trilógia” (egyelőre...) betetőzése, a 2018-as *A képlet* tulajdonképpen ugyanazokat a struktúrákat – a társadalmi és természeti működések elképesztően összetett, de *valamilyen* mintázatot követő létezéseit – analizálja a mai tudományos kutatások esetében már megkerülhetetlen hatalmas adathalmazoknak, a *big data*-feldolgozásoknak a segítségével.

Amíg a *Behálózva* és a *Villanások* a szerkezetek és a történések hatványfüggvénnyel leírható jellegéről szólt, addig *A képlet*ben, jóllehet szintén fontos „szerepet” kapnak a hatványfüggvény-eloszlású hálózati mintázatok, maga a kötet nem föltétlenül egy rendszerről számol be, hanem annak a rendszernek a *rendszereszerű társadalmi érvényesüléséről*, és pedig azokról a mechanizmusokról, ame-

lyek meghatározzák jelenkori társadalmunkban azt, hogy ki, mikor és miként érhet el *sikert*.

Hogy mit is ért a kötet a *siker* fogalma alatt? Ha röviden össze akarnánk foglalni, akkor talán így parafrázálhatnánk a könyv kijelentéseit: siker az, amikor egy történet, egy cselekedet, egy termék, egy személy stb. nagyon nagy ismertségre és *elismertségre* tesz szert széles társadalmi közegekben, valamint ennek az ismertségnek és elismertségnek szintén nagy léptékű pozitív visszahatása van saját tárgyára.

A bájos anekdotákkal, meghökkentő eseményekről szóló beszámolókkal gazdagon telehintett kötet nem egy nagy narrációs ívet követ, mint a *Villanások*, hanem tárgya, a siker szinte monolitikus-sá minősített társadalmi építményének öt „oszlopát” bontja le olyan összetevőire, melyeket egyfelől könnyedén felismerünk, ám amelyek természetének sok aspektusa rejtve maradt a mindennapi szemlélők előtt. Barabási, amellet, hogy leírja a *siker egyetemes törvényeit*, felfedi azok illetén működésének miéértjét is.

A *Bevezetés* szemléletesen számol be arról, hogy miként rajzolódott ki azok a mintázatok, melyekből Barabási és kutatócsoportja le tudták „parolni” azt az öt, kristálytiszta „törvényt”, amely alapján a jelenben (és – legalábbis mi úgy értelmezzük: a nyugati típusú civilizációk felvilágosodásig⁹ visszavezethető létezési sajátosságaiban) – értelmezzük, valamint, esetenként, megéljük a sikert.

Annak ellenére, hogy itt nincs egy erős, koherens történet, mégis könnyedén azonosíthatunk olyan narratív elemeket, amelyek – a szoros értelemben vett témán kívül, természetesen – összekapcsolják a fejezeteket, és kisebb utalások által nagymértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy koherenssé tegyék a könyvet. Ezek az elbeszéléselemek az autobiografikus utalások. A már a *Bevezető*ben fontos „szerepet” kapó nagyapa és apa, valamint az ifjú Barabási első iskolai *tudományos* sikerre megalapozza azt az erősen személyes hangvételt, amelyet szerzőnk végigkövet a jó stílussal összeállított kötetben, és az idősíkok közt történő ide-oda történő ugrálással eléri azt is, hogy az ő életének bizonyos vonatkozásai is példaként vagy ellenpéldaként tűnjenek föl a kötetben.

Így például tanulságos annak a történetnek az elemzése, mely azt meséli el, hogy mennyire más felvételi kritériumok voltak érvényben Barabási bukaresti egyetemi felvételijén, és a nagyobbik fia amerikai felvételijén, amelynek a tanulsága az, hogy míg Romániában a vizsgateljesítmény abszolút meghatározó volt, addig az USA iskolái nagyra értékelték az erős társadalmi beágyazottságot is.

Nos, induljunk erre a hosszú útra a Vörös Bátor repülőgéppel: Barabási az *ő, captatio benevolentiae*-szerepet játszó példáján keresztül mutatja meg, hogy a légi harcokban nála sokkal eredményesebb, francia illetőségű René Fonck, jóllehet eredményesebb, mint a német Von Richthofen, de mégis kevésbé nevezhető *sikerosnak*, hiszen eredményei nem váltak oly láthatókká, mint a pirosra festett vadászrepülőgép rettenhetetlen pilótáéi. Emellett szintén személyes példák említésével jelzi, hogy bizony, a sikerhez szükséges a lehetőség is. Annak ellenére, hogy Barabási nem erkölcsi útmutatót ír, hanem a világot festi le, annak néhol kegyetlennek ható pragmatizmusával egyetemben, néhol „kiszól” a példák és értelmezések közül, hangsúlyozván például azt, hogy „a csapatomunkáért járó elismeréseket nem a teljesítmény, hanem az érzékelés alapján osztják” (195.), ami által felhívja a figyelmet arra is, hogy a sikerhez vezető látható történések, valamint a siker(es)nek minősített tényező mögött sok olyan anonim cselekvő leledzhet, akihez a társadalom illetően módon történő működése miatt nem jut el a megérdemelt elismerés. És, ismételjük, hiába nem morális útikalauzként definiálja magát ez a könyv, mégis több útmutatót ad a *tudatosabb, figyelmesebb, elfogulatlanabb* teljesítmény-felmérésekhez, mint amennyit kapunk az ideológiáktól és laza pszichológiai közhelyektől pukkadozó „sikerkalauzok” tucatjaitól, amiatt, hogy olyan széles spektrumot fed le elemzéseivel, amit mindeddig valószínűleg senkinek sem jutott eszébe asszociálni. Ilyen doméniumok például a csirketenyésztés és a borkóstolás, az egyetemi felvételi és a álneven történő publikálás, a tetoválások és a „preferenciális kapcsolódás” – és sorolhatnánk. Az ilyen példáknak a nagy adathalmazokból nyert statisztikák mellett történő idézése a könyv érdekes mód-

szereire is rávilágít: Barabási akár saját (csapatának) kutatási eredményeit ismereti, akár más kutatók eredményeit értelmezi és népszerűsíti, erős hatékonysággal használja mind az induktív, mind pedig a deduktív kutatási metódusokat – ugyanis a siker mechanizmusait hol az egyes esemény szingularitása,¹⁰ hol pedig olyan ismétlődések fedték fel, amelyek rendszerei... hatványfüggvénnyel írhatók le.¹¹

Értékesek a kötet szemantikai természetű fejtegetései is, hiszen *A képlet* óvatos jelentésszegmentációval választja el például az *alkalmasságot* az érték fogalmától,¹² és díjazandó az a kitekintése is, amellyel alkalmanként elvonatkozott a nyugati típusú civilizációs viszonyítási alapoktól, idézván például a dalai láma példáját.¹³

Ebből a perspektívából nézve is kijelenthetjük: a mi értelmezésünkben a kötet legnagyobb hozadéka értékcentrikus moralitása: annak ellenére, hogy nem didaktikus és nem elfogult, megmutatja például azt, hogy a preferenciális kapcsolódások miképpen módosíthatják egy-egy termék inherens értékének észlelhetőségét,¹⁴ de ugyanakkor amolyan „vigasztaló” példákat is mutat arra, hogy a (kulturális) gyöngyszemek nem ítéletnek szükségyszerűen a feledésre akkor sem, ha épp rossz „startpozícióból” indulnak.¹⁵ HR-esek számára fontos lehet az előléptetések mechanizmusait vizsgáló fejezet tanulsága, a zenerajongók pedig megdöbbenéssel olvashatják az Erzsébet Királynő Zenei Verseny győzteseinek kijelölésében mily nagy szerepe van a véletlennek – és emiatt igazságtalannak is minősíthető ez a vetélkedő –, vagy Miles Davis által szerzett *Kind of Blue* dzsesszalbum miért tudott annyira *szépként* a világra jönni.

A siker (a munkacsoportja és korábbi kutatások által segített) Barabási által azonosított őt (fő) törvénye érdekes módon egy, a katasztrófákról szóló, szintén Barabási által is érintett kutatás (részleges) kudarca után indult *sikerhez* vezető útjára, és ugyan mi illusztrálná jobban a könyvben megfogalmazott sikertörvények közül a IV.-et,¹⁶ mint ennek a kötetnek a fogadtatása: jóllehet szerzőnk roppant korrekt módon idéz és hivatkozik, mond köszönetet segítőinek és ihletőinek, *ő az*, aki a közönség előtt ezen projekt „arcává” vált, *ő az*, akit a nagyközönség kitüntet erős figyelmével.

A könyv – jó narrációhoz méltóan – majdnem az utolsó lapjain tárja fel a siker „képletét”, amelyet így írhatunk le: $S = Qr - S$ (siker – tehát a világra gyakorolt hatás) = Q (megfelelő képesség) * r (random ötlet, amely számszerűvé teszi az ötlet értékét).

És ez a volumen már be is teljesítette végzetét: az Amazon „international best-seller”-ként hivatkozik rá, a Libri kiadó sikerlistáján is kitüntetett helyet foglal el cikkünk írásakor, és a Kolozsváron, 2018-ban tartott bemutató közönsége is valószínűleg ujjongott, amikor kézbe vehette a neki dedikált kötetet.

Hogy paradigmaváltást előidéző-e ez a kötetbe foglalt, az öt „törvénybe” kikristályosított megállapításrendszer, még nem tudjuk, de azt láttuk, hogy a hálózatokban történő, Barabási-féle gondolkodás – és alkalomadtán: tájékozódás megcselekvés – immár kulturális referenciaszubsztátumot képez, köszönhetően az akkor már sikeres tudománypopularizáló folyamatnak, úgyhogy elképzelhető, hogy ez a könyv is valamiféle új irányokat fog adni azoknak, akik értékteremtési és értékmegelőési lehetőséget keresnek a létezésben.

Péter Árpád

■ **JEGYZETEK**

1. Barabási Albert-László: *Behálózva – a hálózatok új tudománya*. Magyar Könyvklub, Bp., 2003.
2. Steven, Hawking: *A Brief History of Time: From the Big Bang to Black Holes*. Bantam Dell, New York, 1988. Magyarul: *Az idő rövid története*. Maecenas Könyvek, Bp., 1989.
3. Natalie Paris et alii szerint 2007-re már több mint 10 millió eladott példánnyal számolhattunk. L. Natalie Paris et. alii: *Hawking to experience zero gravity*. In: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1549770/Hawking-to-experience-zero-gravity.html>, 2007. Letöltve: 2018. márc. 5.
4. L. pl. Vilmos László: *A korai görög társadalom és a polis*. Pécs, PTE-BTK-TTI, Ókortörténeti Tansek, 2014. 97–98. oldali elemzését.
5. Ellegendő, ha itt az *Asimov's Guide To Science* című, 1972-ben a Basic Books által kiadott remekművét említjük.
6. L. pl. a *Cosmos: A Personal Voyage* című, Sagan neve által fémjelzett sorozatot.
7. Talán Kaku első sikerkönyve, a *Hyperspace: A Scientific Odyssey Through Parallel Universes, Time Warps, and the 10th Dimension* (Oxford University Press, 1994) a legjobb példa erre, ahol olyan tér-és időszemléleteket vezet be a köztudatba, melyek ma is meghatározói mind a tudományos érdeklődésnek, mind pedig a mindenkori nagyközönség érdeklődésének.
8. Első kiadása: Barabási Albert-László: *Bursts: The Hidden Pattern Behind Everything We Do*. 2010. Magyar fordítása a Nyitott Könyvműhely gondozásában jelent meg, szintén 2010-ben, *Villanások. A jövő kiszámítható* címmel.
9. Valószínű, hogy analóg dimenziói és konstituensei lehettek a sikernek a korábbi nyugati típusú civilizációkban is, viszont mi feltételezzük, hogy pl. a középkor a metafizikai elvekre történő intenzívebb hivatkozásaival, a különböző megvalósítások alkotóihoz történő, maitól különböző hozzárendelődéseinek jellege miatt ezek a törvények nem minden tekintetben alkalmazhatók retroaktív módon. Érdekes lehetne történések számára egy, a „siekerdiskurzus” felől történő megközelítés, ám tudatában vagyunk annak is, hogy a korábbi idők szórványosan fennmaradt leletei nem mindig segítenek a *big data*-elemzést igénylő „törvényalkotást”.
10. Pl. Einstein New Yorkban történő partraszállása.
11. Pl. az állásinterjúk időzítésének következményei.
12. Illusztrálva pl. a *Sziürke ötven árnyalata* című bestsellerrel.
13. Akinek az esetével azt illusztrálja, hogy a sikernek számos, társadalmi szintű „fizetőeszköze” lehet, tehát ahhoz, hogy valakit sikeresnek nevezünk, nem szükséges, hogy a kapitalista rendszer jutalmazásai mechanizmusaihoz ragaszkodjunk (106.).
14. Pl. az Amazonon értékelt könyvek esetében (159.).
15. L. pl. a Yahoo MusicLab-kísérletéről szóló beszámolót (146–147.).
16. „Míg a csapat sikere a sokféleségben és az egyensúlyban rejlik, a babérokat mindig egyvalaki aratja le.”